

MỘT SỐ BÀI TOÁN ÁP DỤNG TÂM TỶ CỤ

1. Các bài toán mở đầu.

Bài toán 1.

Cho hình vuông ABCD. Tìm điểm M thỏa mãn :

$$\overrightarrow{MA} + 4\overrightarrow{MB} + \overrightarrow{MC} + 4\overrightarrow{MD} = 5.\overrightarrow{AD}.$$

Giải.

Cách 1. Gọi G là tâm của hình vuông ABCD.

$$\overrightarrow{MA} + 4\overrightarrow{MB} + \overrightarrow{MC} + 4\overrightarrow{MD} = 5.\overrightarrow{AD}$$

$$\Leftrightarrow \overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MC} + 4\overrightarrow{MB} + 4\overrightarrow{MD} = 5.\overrightarrow{AD} \Leftrightarrow 2\overrightarrow{MG} + 8\overrightarrow{MG} = 5.\overrightarrow{AD} \Leftrightarrow \overrightarrow{GM} = -\frac{1}{2}\overrightarrow{AD}$$

Cách 2. Gọi G là điểm sao cho $\overrightarrow{GA} + 4\overrightarrow{GB} + \overrightarrow{GC} + 4\overrightarrow{GD} = \vec{0}$ (1)

Khi đó $\overrightarrow{MA} + 4\overrightarrow{MB} + \overrightarrow{MC} + 4\overrightarrow{MD} = 5.\overrightarrow{AD}$

$$\Leftrightarrow (\overrightarrow{GA} - \overrightarrow{GM}) + 4(\overrightarrow{GB} - \overrightarrow{GM}) + (\overrightarrow{GC} - \overrightarrow{GM}) + 4(\overrightarrow{GD} - \overrightarrow{GM}) = 5.\overrightarrow{AD}$$

$$\Leftrightarrow -10.\overrightarrow{GM} = 5.\overrightarrow{AD} \Leftrightarrow \overrightarrow{GM} = -\frac{1}{2}\overrightarrow{AD}.$$

Cần phải xác định G từ (1): $\overrightarrow{GA} + 4\overrightarrow{GB} + \overrightarrow{GC} + 4\overrightarrow{GD} = \vec{0}$

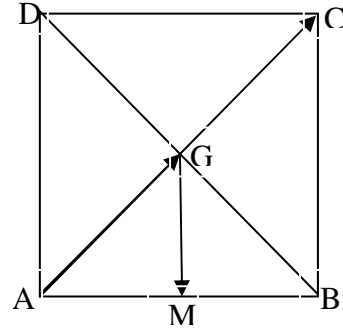
Với mỗi O ta có:

$$(\overrightarrow{OA} - \overrightarrow{OG}) + 4(\overrightarrow{OB} - \overrightarrow{OG}) + (\overrightarrow{OC} - \overrightarrow{OG}) + 4(\overrightarrow{OD} - \overrightarrow{OG}) = \vec{0}$$

$$\overrightarrow{OG} = \frac{1}{10}\overrightarrow{OA} + \frac{2}{5}\overrightarrow{OB} + \frac{1}{10}\overrightarrow{OC} + \frac{2}{5}\overrightarrow{OD}.$$

Chọn O \equiv A: $\overrightarrow{AG} = \frac{2}{5}\overrightarrow{AB} + \frac{1}{10}\overrightarrow{AC} + \frac{2}{5}\overrightarrow{AD}.$

Mặt khác $\overrightarrow{AB} + \overrightarrow{AD} = \overrightarrow{AC}$. Suy ra $\overrightarrow{AG} = \frac{1}{2}\overrightarrow{AC}.$

Bình luận: Một lời giải ngắn gọn như cách 1 là nhờ vào các hệ số đặc biệt để có thể áp dụng ngay tính chất "M trung điểm của AB $\Leftrightarrow \overrightarrow{OA} + \overrightarrow{OB} = 2\overrightarrow{OM}, \forall O$ ", nhưng rất khó áp dụng cho Bài toán 2 dưới đây, trong khi cách 2 lại có hiệu quả.

Bài toán 2.

Cho hình vuông ABCD. Tìm điểm M thỏa mãn :

$$\overrightarrow{MA} + 2\overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC} + 4\overrightarrow{MD} = 5.\overrightarrow{AD}.$$

Giải.

Gọi G là điểm thỏa mãn: $\overrightarrow{GA} + 2\overrightarrow{GB} + 3\overrightarrow{GC} + 4\overrightarrow{GD} = \vec{0}$ (1). Khi đó:

$$\overrightarrow{MA} + 2\overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC} + 4\overrightarrow{MD} = 5.\overrightarrow{AD}$$

$$\Leftrightarrow (\overrightarrow{GA} - \overrightarrow{GM}) + 2(\overrightarrow{GB} - \overrightarrow{GM}) + 3(\overrightarrow{GC} - \overrightarrow{GM}) + 4(\overrightarrow{GD} - \overrightarrow{GM}) = 5.\overrightarrow{AD}$$

$$\Leftrightarrow -10.\overrightarrow{GM} = 5.\overrightarrow{AD} \Leftrightarrow \overrightarrow{GM} = -\frac{1}{2}\overrightarrow{AD}.$$

Với mỗi O, ta có:

$$(1) \Leftrightarrow (\overrightarrow{OA} - \overrightarrow{OG}) + 2(\overrightarrow{OA} - \overrightarrow{OG}) + 3(\overrightarrow{OA} - \overrightarrow{OG}) + 4(\overrightarrow{OA} - \overrightarrow{OG}) = \vec{0}$$

$$\Leftrightarrow \overrightarrow{OG} = \frac{1}{10}\overrightarrow{OA} + \frac{1}{5}\overrightarrow{OB} + \frac{3}{10}\overrightarrow{OC} + \frac{2}{5}\overrightarrow{OD}.$$

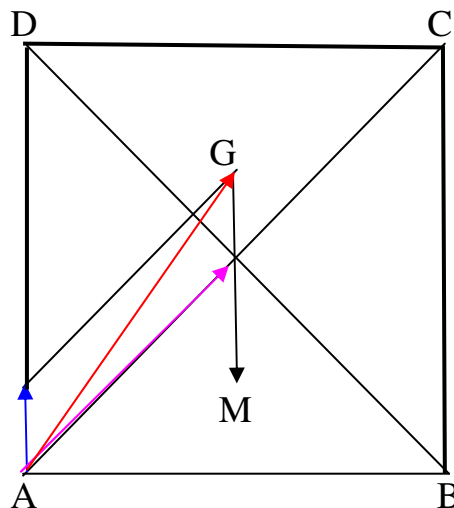
O \equiv A:

$$\overrightarrow{AG} = \frac{1}{5}\overrightarrow{AB} + \frac{3}{10}\overrightarrow{AC} + \frac{2}{5}\overrightarrow{AD}$$

Mặt khác $\overrightarrow{AB} + \overrightarrow{AD} = \overrightarrow{AC}$

$$\text{nên } \overrightarrow{AG} = \frac{1}{2}\overrightarrow{AC} + \frac{1}{5}\overrightarrow{AD}$$

Bình luận: Điểm G được xác định như thế là tâm tỷ cự của hệ điểm A, B, C, D cùng bộ số thực 1, 2, 3, 4.

2. Tâm tỷ cự là gì ?

Cho hệ điểm $\{A_i\}_{i=1,n}$ cùng với bộ số thực $\{k_i\}_{i=1,n}$ sao cho $\sum_{i=1}^n k_i \neq 0$, bao giờ

cũng tồn tại và duy nhất điểm G sao cho $\sum_{i=1}^n k_i \overrightarrow{GA_i} = \vec{0}$ (1).

Thật vậy, với một điểm O tùy ý:

$$\sum_{i=1}^n k_i \overrightarrow{GA_i} = \vec{0} \Leftrightarrow \sum_{i=1}^n k_i (\overrightarrow{OA_i} - \overrightarrow{OG}) = \vec{0} \Leftrightarrow \sum_{i=1}^n k_i \overrightarrow{OG} = \sum_{i=1}^n k_i \overrightarrow{OA_i} \Leftrightarrow \overrightarrow{OG} = \frac{\sum_{i=1}^n k_i \overrightarrow{OA_i}}{\sum_{i=1}^n k_i} \quad (2).$$

Nếu còn có G' sao cho $\sum_{i=1}^n k_i \overrightarrow{G'A_i} = \vec{0}$ (3), trừ từng vế (1) và (3) ta có

$$\sum_{i=1}^n k_i (\overrightarrow{GA_i} - \overrightarrow{G'A_i}) = \vec{0} \Leftrightarrow \sum_{i=1}^n k_i (\overrightarrow{GA_i} + \overrightarrow{A_i G'}) = \vec{0} \Leftrightarrow \sum_{i=1}^n k_i \overrightarrow{GG'} = \vec{0} \Leftrightarrow \overrightarrow{GG'} = \vec{0};$$

hoặc là, tương tự G, ta có $\overrightarrow{OG'} = \frac{\sum_{i=1}^n k_i \overrightarrow{OA_i}}{\sum_{i=1}^n k_i}$ (4), khi đó từ (2) và (4) suy ra

$$\overrightarrow{OG} = \overrightarrow{OG'}.$$

Cả hai cách đều dẫn đến $G' \equiv G$.

Điểm G được gọi là **tâm tỷ cự** của hệ điểm $\{A_i\}_{i=1,n}$ cùng với bộ số thực $\{k_i\}_{i=1,n}$, viết tắt $\{A_i(k_i)\}_{i=1,n}$.

Khi $k_1 = k_2 = \dots k_n \neq 0$ thì G được gọi là **trọng tâm** của hệ điểm $\{A_i\}_{i=1,n}$.

• Sau đây là một số kết quả đặc biệt.

KQUẢ1. Cho hai điểm A, B phân biệt và các số thực α, β không đồng thời bằng không.

Vì $\alpha\overrightarrow{MA} + \beta\overrightarrow{MB} = (\alpha + \beta)\overrightarrow{MA} + \beta\overrightarrow{AB}$ nên:

1) Nếu $\alpha + \beta = 0$ thì không tồn tại M sao cho $\alpha\overrightarrow{MA} + \beta\overrightarrow{MB} = \vec{0}$.

2) Nếu $\alpha + \beta \neq 0$ thì tồn tại duy nhất M sao cho $\alpha\overrightarrow{MA} + \beta\overrightarrow{MB} = \vec{0}$.

Khi đó, với mỗi điểm O, ta có: $\overrightarrow{OM} = \frac{\alpha\overrightarrow{OA} + \beta\overrightarrow{OB}}{\alpha + \beta}$, chẳng hạn $\overrightarrow{AM} = \frac{\beta}{\alpha + \beta}\overrightarrow{AB}$

KQUẢ2. Cho tam giác ABC và các số thực α, β, γ không đồng thời bằng không. Vì $\alpha\overrightarrow{MA} + \beta\overrightarrow{MB} + \gamma\overrightarrow{MC} = (\alpha + \beta + \gamma)\overrightarrow{MA} + \beta\overrightarrow{AB} + \gamma\overrightarrow{AC}$ nên:

1) Nếu $\alpha + \beta + \gamma = 0$ thì không tồn tại M sao cho

$$\alpha\overrightarrow{MA} + \beta\overrightarrow{MB} + \gamma\overrightarrow{MC} = \vec{0}.$$

2) Nếu $\alpha + \beta + \gamma \neq 0$ thì tồn tại duy nhất M sao cho

$$\alpha\overrightarrow{MA} + \beta\overrightarrow{MB} + \gamma\overrightarrow{MC} = \vec{0}.$$

Khi đó, với mỗi điểm O, ta có:

$$\overrightarrow{OM} = \frac{\alpha\overrightarrow{OA} + \beta\overrightarrow{OB} + \gamma\overrightarrow{OC}}{\alpha + \beta + \gamma}, \text{ chẳng hạn } \overrightarrow{AM} = \frac{\beta}{\alpha + \beta + \gamma}\overrightarrow{AB} + \frac{\gamma}{\alpha + \beta + \gamma}\overrightarrow{AC}$$

3. Các ví dụ áp dụng.

VD1. Cho tam giác ABC. Tìm điểm M sao cho

a) $\overrightarrow{MA} + 2\overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC} = \vec{0}$

b) $\overrightarrow{MA} + 2\overrightarrow{MB} - 3\overrightarrow{MC} = \vec{0}$

HD. a) Theo KQUẢ2. với $\alpha = 1, \beta = 2, \gamma = 3$, suy ra với mỗi O:

$$\overrightarrow{MA} + 2\overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC} = \vec{0} \Leftrightarrow \overrightarrow{OM} = \frac{1}{6}\overrightarrow{OA} + \frac{1}{3}\overrightarrow{OB} + \frac{1}{2}\overrightarrow{OC}$$

Cách 1: Chọn O \equiv A, ta có $\overrightarrow{AM} = \frac{2}{6}\overrightarrow{AB} + \frac{3}{6}\overrightarrow{AC} = \frac{1}{3}\overrightarrow{AB} + \frac{1}{2}\overrightarrow{AC}$

Khi đó điểm M là đỉnh của hình bình hành APMN, trong đó:

$$\overrightarrow{AP} = \frac{1}{3}\overrightarrow{AB}, \quad \overrightarrow{AN} = \frac{1}{2}\overrightarrow{AC}$$

Cách 2. Chọn O \equiv C, ta có $\overrightarrow{CM} = \frac{1}{6}\overrightarrow{CA} + \frac{2}{6}\overrightarrow{CB} = \frac{1}{6}\overrightarrow{CA} + \frac{1}{3}\overrightarrow{CB}$

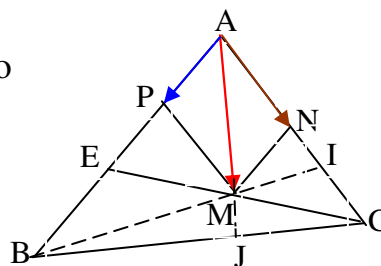
Cách 3. Chọn O \equiv B, ta có $\overrightarrow{BM} = \frac{1}{6}\overrightarrow{BA} + \frac{3}{6}\overrightarrow{BC} = \frac{1}{6}\overrightarrow{BA} + \frac{1}{2}\overrightarrow{BC}$

Theo KQUẢ1.

Cách 4. Tồn tại E sao cho $\overrightarrow{EA} + 2\overrightarrow{EB} = \vec{0}$

$$\text{Khi đó } \overrightarrow{MA} + 2\overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC} = \vec{0} \Leftrightarrow 3\overrightarrow{ME} + 3\overrightarrow{MC} = \vec{0} \Leftrightarrow \overrightarrow{ME} = -\overrightarrow{MC}$$

Cách 5. Tồn tại I sao cho $\overrightarrow{IA} + 3\overrightarrow{IC} = \vec{0}$

Khi đó $\overrightarrow{MA} + 2\overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC} = \vec{0} \Leftrightarrow 4\overrightarrow{MI} = -2\overrightarrow{MB} \Leftrightarrow \overrightarrow{MI} = -\frac{1}{2}\overrightarrow{MB}$

Cách 6. Tồn tại J sao cho $2\overrightarrow{JB} + 3\overrightarrow{JC} = \vec{0}$

Khi đó $\overrightarrow{MA} + 2\overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC} = \vec{0} \Leftrightarrow 5\overrightarrow{MJ} = -\overrightarrow{MA} \Leftrightarrow \overrightarrow{MJ} = -\frac{1}{5}\overrightarrow{MA}$

b) Theo KQUẢ2. với $\alpha=1, \beta=2, \gamma=-3 \Rightarrow \alpha+\beta+\gamma=0$ suy ra không có điểm M nào như hế.

VD2. Cho tam giác ABC và đường thẳng d. Tìm điểm M trên d sao cho

$$|\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC}| \text{ nhỏ nhất.}$$

HD. Với G là điểm sao cho $\overrightarrow{GA} + \overrightarrow{GB} + 3\overrightarrow{GC} = \vec{0}$ (1).

Khi đó: $|\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC}| = |6\overrightarrow{MG}| = 6MG$

$|\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC}|$ nhỏ nhất $\Leftrightarrow MG$ nhỏ nhất

$\Leftrightarrow M$ là hình chiếu của G trên d.

Theo KQUẢ2. với $\alpha=1, \beta=1, \gamma=3$:

(1) $\Leftrightarrow \overrightarrow{CG} = \frac{1}{5}\overrightarrow{CA} + \frac{1}{5}\overrightarrow{CB} = \frac{1}{5}(\overrightarrow{CA} + \overrightarrow{CB}) = \frac{2}{5}\overrightarrow{CE}$ (E là trung điểm của cạnh AB)

VD3. Cho tam giác ABC. Tìm tập hợp những điểm M sao cho

$$2|\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} + \overrightarrow{MC}| = |\overrightarrow{MA} + 2\overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC}|$$

HD. Với G là trọng tâm tam giác ABC,

ta có: $\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} + \overrightarrow{MC} = 3\overrightarrow{MG}$.

Gọi I là điểm sao cho $\overrightarrow{IA} + 2\overrightarrow{IB} + 3\overrightarrow{IC} = \vec{0}$

(I được xác định như M trong VD1.a)

Khi đó: $2|\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} + \overrightarrow{MC}| = 2|3\overrightarrow{MG}| = 6MG$,

$|\overrightarrow{MA} + 2\overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC}| = |6\overrightarrow{MI}| = 6MI$

Từ giả thiết, suy ra: $MG = MI \Leftrightarrow M$ thuộc trung trực d của đoạn GI.

VD4. Cho tam giác ABC, hai điểm M, N thay đổi sao cho:

$$\overrightarrow{MN} = 4\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} - 2\overrightarrow{MC}$$

Chứng minh rằng đường thẳng MN luôn đi qua một điểm cố định.

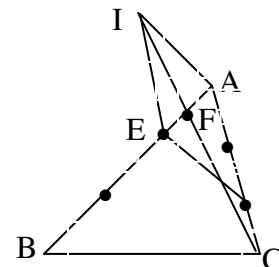
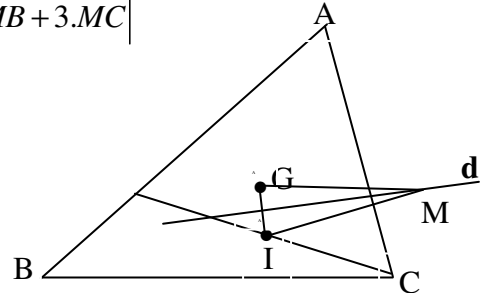
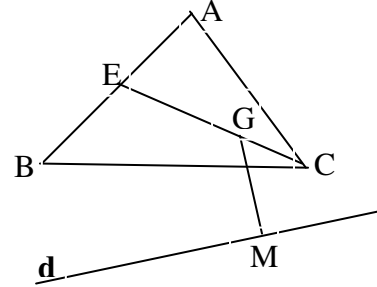
HD. Gọi I là điểm sao cho $4\overrightarrow{IA} + \overrightarrow{IB} - 2\overrightarrow{IC} = \vec{0}$ (1)

$\overrightarrow{MN} = 4\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} - 2\overrightarrow{MC} \Leftrightarrow \overrightarrow{IM} = -2\overrightarrow{IN}$. Suy ra (MN) đi qua I là điểm cố định, hoàn toàn được xác định bởi (1).

Thật vậy, Theo KQUẢ2. với $\alpha=4, \beta=1, \gamma=-2$,

suy ra: $\overrightarrow{AI} = \frac{1}{3}\overrightarrow{AB} - \frac{2}{3}\overrightarrow{AC}$.

Cách 2. Theo Theo KQUẢ1. tồn tại F sao cho $4\overrightarrow{FA} + \overrightarrow{FB} = \vec{0}$

$$(1) \Leftrightarrow -5.\overrightarrow{FI} = 2.\overrightarrow{IC} \Leftrightarrow \overrightarrow{FI} = -\frac{2}{3}\overrightarrow{FC}$$

Cách 3.

Ta có thể có cách tìm I theo cách sau:

$$\begin{aligned} 4.\overrightarrow{IA} + \overrightarrow{IB} - 2.\overrightarrow{IC} &= \vec{0} \Leftrightarrow 2.\overrightarrow{IA} - 2.\overrightarrow{IC} + 2.\overrightarrow{IA} + \overrightarrow{IB} = \vec{0} \\ &\Leftrightarrow 2.\overrightarrow{CA} + 3.\overrightarrow{IE} + 2.\overrightarrow{EA} + \overrightarrow{EB} = \vec{0} \end{aligned}$$

Chọn E sao cho $2.\overrightarrow{EA} + \overrightarrow{EB} = \vec{0}$. Khi đó $\overrightarrow{EI} = \frac{2}{3}\overrightarrow{CA}$

VD5. Cho tam giác ABC nhọn nội tiếp trong đường tròn (O). Tìm điểm M thuộc (O) sao cho $|\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} - \overrightarrow{MC}|$ nhỏ nhất, lớn nhất.

HD. Gọi I là điểm sao cho $\overrightarrow{IA} + \overrightarrow{IB} - \overrightarrow{IC} = \vec{0}$ (1)

Khi đó $|\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} - \overrightarrow{MC}| = |\overrightarrow{MI}| = IM$

$$(1) \Leftrightarrow \overrightarrow{IA} = \overrightarrow{BC}.$$

Tam giác ABC nhọn nên I ở ngoài (O).

Như thế IM lớn nhất, nhỏ nhất khi đường thẳng IM đi qua tâm (O).

Cụ thể là:

$$|\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} - \overrightarrow{MC}| \text{ lớn nhất} \Leftrightarrow M \equiv F, |\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} - \overrightarrow{MC}| \text{ nhỏ nhất} \Leftrightarrow M \equiv E.$$

VD6. Cho tứ giác ABCD. Tìm tập hợp những điểm M sao cho

$$|\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} + \overrightarrow{MC} + \overrightarrow{MD}| = |\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} - 2\overrightarrow{MC}|$$

HD. Gọi G là điểm sao cho $\overrightarrow{GA} + \overrightarrow{GB} + \overrightarrow{GC} + \overrightarrow{GD} = \vec{0}$ (G là trọng tâm của tứ giác)

$$|\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} + \overrightarrow{MC} + \overrightarrow{MD}| = |\overrightarrow{MA} + \overrightarrow{MB} - 2\overrightarrow{MC}| \Leftrightarrow |4.\overrightarrow{GM}| = |\overrightarrow{CA} + \overrightarrow{CB}|$$

$$\Leftrightarrow M \text{ thuộc đường tròn tâm G bán kính } R = \frac{1}{4} |\overrightarrow{CA} + \overrightarrow{CB}|$$

VD7. Cho hình vuông ABCD cạnh a.

Một điểm M di động thoả mãn:

$$T = 4\overrightarrow{MA} - \overrightarrow{MB} - \overrightarrow{MC} - \overrightarrow{MD}$$

Tìm tập hợp M sao cho $|T| = a$.

HD. Gọi I là điểm sao cho $4\overrightarrow{IA} - \overrightarrow{IB} - \overrightarrow{IC} - \overrightarrow{ID} = \vec{0}$.

$$\text{Khi đó } T = -\overrightarrow{IM} \Rightarrow a = |T| = IM.$$

Suy ra M thuộc đường tròn (I, a).

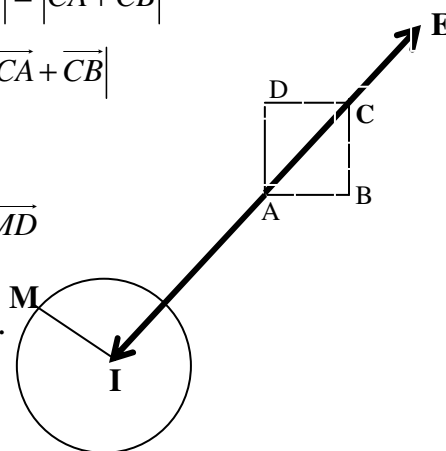
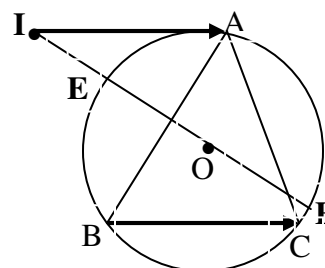
Ta chỉ cần xác định I:

Theo Theo KQUA2. với $\alpha = 4, \beta = -1, \gamma = -1, \delta = -1$

$$\text{suy ra: } \overrightarrow{AI} = -(\overrightarrow{AB} + \overrightarrow{AC} + \overrightarrow{AD}) = -2\overrightarrow{AC} = -\overrightarrow{AE}$$

4. Các bài toán tương tự.

4.1. Cho tam giác ABC. Tìm điểm M thoả:

a) $\overrightarrow{MA} + 2\overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC} = 4\overrightarrow{AC}$

b) $\overrightarrow{MA} - 4\overrightarrow{MB} + 5\overrightarrow{MC} = \overrightarrow{AC}$

c) $2\overrightarrow{MA} - \overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC} = \vec{0}$

4.2. Cho tứ giác ABCD. Tìm điểm M thỏa:

a) $\overrightarrow{MA} - 2\overrightarrow{MB} + 3\overrightarrow{MC} - 4\overrightarrow{MD} = \overrightarrow{AB}$

b) $2\overrightarrow{MA} + 3\overrightarrow{MB} - \overrightarrow{MD} = -2\overrightarrow{AC}$

4.3. Cho tam giác ABC. Tìm điểm M để $|3\overrightarrow{MA} + 2\overrightarrow{MB} - \overrightarrow{MC}|$ đạt giá trị bé nhất.

4.4. Cho tam giác ABC và số thực $k \neq 1$. E, F thay đổi sao cho:

$\overrightarrow{EF} = 2\overrightarrow{EA} - 3\overrightarrow{EB} + k\overrightarrow{EC}$. Chứng minh rằng đường thẳng EF luôn luôn đi qua một điểm cố định.

4.5. Cho tam giác ABC và số thực $k \neq -5$. E, F thay đổi sao cho:

$\overrightarrow{EF} = 2\overrightarrow{EA} + 3\overrightarrow{EB} + k\overrightarrow{EC}$. Chứng minh rằng đường thẳng EF luôn luôn đi qua một điểm cố định.

4.6. Cho tam giác ABC và số thực k. Tìm tập hợp các điểm M thỏa:

$$\overrightarrow{MA} + 2\overrightarrow{MB} + k\overrightarrow{MC} = \vec{0}$$

4.7. Cho tứ giác ABCD và số thực k. Tìm tập hợp các điểm M thỏa:

$$|\overrightarrow{MA} + 3\overrightarrow{MB} - \overrightarrow{MC}| = k|\overrightarrow{MD}|$$